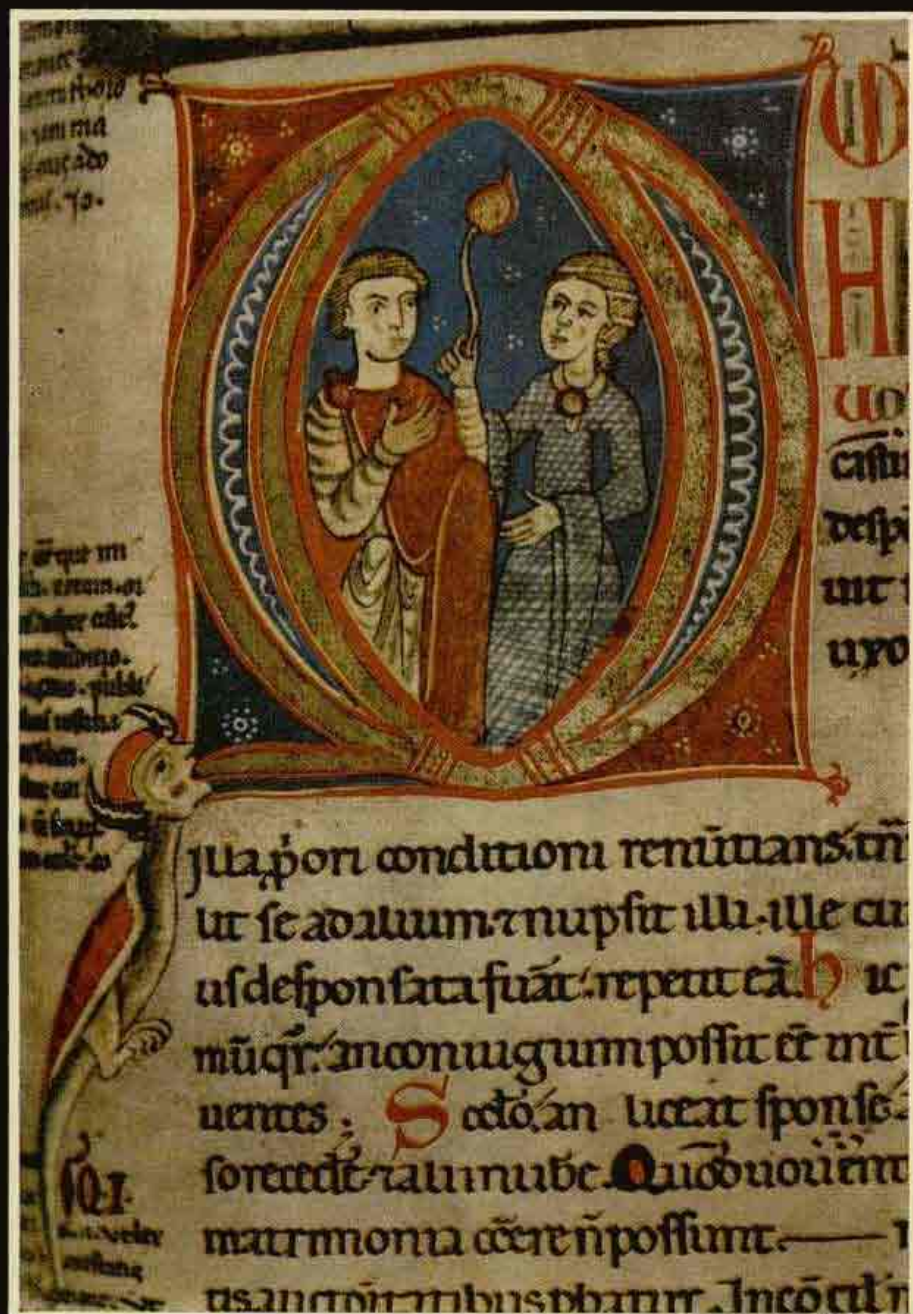

Slovenský národopis

37. 1989

1-2

Na obálke:

1. strana: *Concordantia discordantium canonum* zo začiatku 14. storočia. Písmo Q(uidam) s dvojicou snúbencov. Bratislava, Kapitulná knižnica. Foto H. Bakaljarová z publikácie A. Güntherová — J. Mišianik: *Stredoveká knižná maľba na Slovensku*. Bratislava 1961
4. strana: Mladucha z Liskovej, okr. Lipt. Mikuláš. Rekonštrukcia na folklórnom festivale v Detve r. 1987 zdôrazňuje symbolickú zeleň na odeve. Foto T. Szabó

Blok príspevkov pripravil PhDr. Milan Leščák, CSc.

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašpariková, Emilia Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

1.2
37.1989

Slovenský národopis

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VEDA
VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online
sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV
(v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné
zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)

European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

SVADOBNÝ OBRAD — TRADÍCIE A SÚ-
ČASNOSŤ

Úvod (Milan Leščák)	7
Jakubíková, Kornélia: K metodológií štúdia svadby	10
Komorovský, Ján: K problematike porovnávacieho štúdia slovenskej svadby	19
Mozolík, Peter: Civilný sobášny obrad na Slovensku a jeho vývin	26
Feglová, Viera: Funkcia priestoru pri obradnom prijatí nevesty do domu muža	34
Chorváthová, Ľubica: Paralely rodinno-rodového kultu v zvykoslvi dvoch kysuckých obcí	41
Benža, Mojmír: Znaký svadobného sprievodu vo svetle symboliky	51
Danglová, Oľga: Symboly panenstva v svadobnom obrade na Slovensku	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Sobáše ohlášky a ich miesto v obyčajovom systéme na Slovensku	72
Stoličná, Rastislava: K problematike hostín a jedál v svadobnom obrade na Slovensku	77
Podoba, Juraj: Riešenie rezidenčných problémov mladých manželov v tradičnom dedinskom prostredí	89
Botíková, Marta: Svadobný obrad u Slovákov vo Vojvodine	99
Méryová, Margita: K základným znakom palockej svadby na Slovensku	106
Mann, Arne: Základné znaky svadby Cigánov-Rómov na východnom Slovensku	113
Krekovičová, Eva: K vybraným problémom kontextových väzieb piesne vo svadobnom ceremoniáli	123
Popelka, Pavel: Funkcie a charakteristika svatebného písňového repertoáru	135
Leščák, Milan: Svadobné verše a vinše	149
Profantová, Zuzana: Biblické motívy v svadobných rečiach	158
Luther, Daniel: Masky v svadobných obyčajach	164

DISKUSIA

Mušinka, Mikuláš: Včleňovanie tradičných folklórnych prvkov do súčasného svadobného obradu	177
Benža, Mojmír: Nevesta či mladucha?	186

MATERIÁLY

Mjartan, Ján: Posledný meďovníkár a voskár v Prievidzi	189
--	-----

PhDr. Alena Plessingerová CSc. jubiluje (Soňa Švecová)	212
K životnému jubileu PhDr. Jána Botíka CSc. (Peter Slavkovský)	214
Životné jubileum PhDr. Svetozára Švehláka CSc. (Milan Leščák)	218
Za akademikom G. S. Čitajom (Ján Podolák)	222
Prof. Jozef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
Jubilujúca a bilancujúca Matica slovenská (Marta Botíková)	226
Konferencia „K histórii nášho národopisu“ a Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti československej pri ČSAV (Leo Kužela)	228
Seminár o poľskej etnickej skupine v ČSSR (Andrej Sulitka)	229
Konferencia „Romantizmus a ľudová slovesnosť“ (Hana Hložková)	230
Zasadnutie MKKKB, Varna 26.—31. X. 1987 (Peter Slavkovský)	232
VIII. Medzinárodné sympóziu Etnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
12. Medzinárodný kongres antropologických vied (Viera Gašparíková)	235

RECENZIE A REFERÁTY

M. Maj, Rola daru w obrzędzie weselnym (Kornélia Jakubíková)	238
Zborník SNM Etnografia 28, 1987 (Peter Slavkovský)	239
Publikácie o zátopovej oblasti Starina (Mikuláš Mušíka)	240
Myjava (Eva Pančuhová)	243
Venkovské město 2. (Juraj Podoba)	245
P. Švorc, Podtatranské premeny (Ján Michálek)	246
G. Frák, Baníctvo v Železníku (Jaroslav Čukan)	247
M. Zuberová, Tisícročné módy (Zuzana Štefániková)	249
S. Burlasová, Ľudová pieseň na Horehroní (Eva Krekovičová)	250
Narodni písní sela Orjabyna (Mikuláš Mušíka)	252
Keď je dobrá klobása... Spomienkové rozprávanie slovenského ľudu (Zora Vanovičová)	253
Z. Profantová, Dúha vo du pije (Milan Petráš)	254
P. Michalides, Výtvarná kultúra výrobby (Monika Kardošová)	256
Smích a pláč středověku (Zuzana Profantová)	257

Socialno-kulturnyj oblik sovetskich nacij (Viera Kalavská)	259
Słownik etnologiczny (Jarmila Paličková-Pátková)	260
Huculščyna (Mikuláš Mušíňka)	261
L. Timaffy, Szigetközi krónika (Jozef Liszka)	263
J. Barabás — N. Gilyén, Magyar népi építészet (Soňa Švecová)	264
Handwerk in Mittel- und Südosteuropa (Jozef Ušák)	265
J. Kwak, Obyczajowość mieszkanców miast górnośląskich w XVI—XVIII wieku (Katarína Popelková)	267
L. Takács, Határjelek, határjárás a feudális kor végén Magyarországon (Soňa Švecová)	269
Slavianskij folklor (Mikuláš Mušíňka)	270
O. I. Dej, Ukrajinska narodna balada (Mikuláš Mušíňka)	271

СОДЕРЖАНИЕ

СВАДЕБНЫЙ ОБРЯД — ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Введение (Милан Лешчак)	7
Якубикова, Корнелия: Методологические проблемы изучения свадьбы	10
Коморовски, Ян: Проблематика сравнительного изучения словацкой свадьбы	19
Мозолик, Петер: Гражданский брак в Словакии и его развитие	26
Феглова, Вера: Функции пространства при обрядовом принятии невесты в дом мужа	34
Хорватова, Любица: Параллели семейно-родового культа в обычаях и обрядах двух кисуцких поселков	41
Бенжа, Моймир: Знаки свадебного шествия в свете символики	51
Данглова, Ольга: Символы девственности в свадебном обряде в Словакии	57
Апатиова-Руснакова, Зора: Свадебное оглашение и его место в системе словацких обычаев	72
Столична, Рагислава: Проблематика угощений и блюдов свадебного обряда в Словакии	77
Подоба, Юрай: Решение резидентских проблем молодых супругов в традиционной деревенской среде	89
Ботикова, Марта: Свадебный обряд у Словаков в Войводине	99
Мериова, Маргита: Основные знаки палочкой свадьбы в Словакии	106

Манн, Арне: Основные знаки свадьбы цыган-ромов в восточной Словакии	113
Кресковичова, Эва: Избранные проблемы контекстуальных связей песни в свадебном церемониале	123
Попелка, Павел: Функция и характеристика свадебного песенного репертуара	135
Лешчак, Милан: Свадебные речи и приговоры	149
Профантова, Зузана: Библейские мотивы в свадебных речах	158
Лутер, Даниел: Маски в свадебных обычаях	164

ДИСКУССИЯ

Мушинка, Микулаш: Включение традиционных фольклорных элементов в современный свадебный обряд	177
Бенжа, Моймир: Невеста или же сноха?	186

МАТЕРИАЛЫ

Мяртан, Ян: Последний пряничник и воскобой в городе Приевидза	189
---	-----

ОБЗОРЫ

Д-р. Алена Плессингерова, к.и.н. отмечает юбилей (Соња Швецова)	212
Д-р. Ян Ботик к.и.н. — пятьдесят лет (Петер Славковски)	214
К жизненному юбилею Д-ра Светозара Швеглака, к.и.н. (Милан Лешчак)	218
Памяти академика Г. С. Читая (Ян Подолак)	222
Профессор Йосеф Бурста (1914—1987) (Ян Подолак)	224
Матица словацкая юбилирует и подводит биланс (Марта Ботикова)	226
Конференция «К истории нашей этнографии» и Общее собрание Этнографического чехословацкого общества ЧСАН (Лео Кужела)	228
Семинар о польской этнической группе в ЧССР (Андрей Сулитка)	229
Конференция «Романтизм и устное народное творчество» (Хана Глошкова)	230
Заседание МКККБ, Варна 1987 (Петер Славковски)	232
VIII международный симпозиум Этнография Панноника (Марта Ботикова)	234
12 международный конгресс антропологических и этнологических наук (Вера Гашпарикова)	235

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

DIE HOCHZEITSZEREMONIE — TRADITIONEN UND GEGENWART

Einleitung (Milan Leščák)	7
Jakubíková, Kornélia: Methodologische Probleme des Studiums der Hochzeit	10
Komárovský, Ján: Zur Problematik der vergleichenden Studiums der slowakischen Hochzeit	19
Mozolík, Peter: Die Ziviltrauung in der Slowakei und ihre Entwicklung	26
Feglová, Viera: Die Funktion des Raumes bei der zeremoniellen Aufnahme der Braut in das Haus ihres Mannes	34
Chorváthová, Lubica: Parallelen des Familien-Stammeskultes im Brauchtum zweier Gemeinden im Kyšuce-Gebiet	41
Benža, Mojmir: Die Merkmale des Hochzeitszuges im Lichte der Symbolik	51
Danglová, Olga: Symbole der Jungfräulichkeit in der Hochzeitszeremonie in der Slowakei	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Das Trauungsaufgebot in den slowakischen Hochzeitsbräuchen	72
Stoličná, Rastislava: Die Problematik der Gastmähler und Speisen bei der Hochzeitszeremonie in der Slowakei	77
Podoba, Juraj: Die Lösung der Wohnsitzprobleme junger Eheleute in der traditionellen dörflichen Umwelt	89
Botíková, Marta: Die Hochzeitszeremonie bei den Slowaken in der Wojwodina	99
Méryová, Margita: Die Grundmerkmale der Palóczer Hochzeit	106
Mann, Arne: Die Grundmerkmale der Hochzeit bei den Zigeuner-Romas in der Ostslowakei	113
Krekovičová, Eva: Zu ausgewählten Problemen der Kontextbindungen des Liedes im Hochzeitszeremoniell	123
Popelka, Pavel: Die Funktion und Charakteristik des Liederrepertoires bei der Hochzeit	135
Leščák, Milan: Hochzeitsreden und Hochzeitwünsche	149
Profantová, Zuzana: Biblische Motive in den Hochzeitsreden	158
Luther, Daniel: Die Masken in den Hochzeitsbräuchen	164

Mušinka, Mikuláš: Die Eingliederung der traditionellen volkstümlichen Elemente in der gegenwärtigen Hochzeitszeremonie	177
Benža, Mojmir: Die Schwiegertochter oder die Braut?	186

MATERIALIEN

Mjartan, Ján: Der letzte Lebkuchenbäcker und Wachszieher in der Stadt Prievidza	189
---	-----

RUNDSCHAU

PhDr. Alena Plessingerová, CSc. jubiliert (Soňa Švecová)	212
PhDr. Ján Botík, CSc. fünfzigjährig (Peter Slavkovský)	214
Zum Lebensjubiläum PhDr. Svetozár Švehlák, CSc. (Milan Leščák)	218
G. S. Čitaja ist gestorben (Ján Podolák)	222
Prof. Józef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
Matica slovenská — jubiliert und bilanziert (Marta Botíková)	226
Die Konferenz „Zur Geschichte unserer Volkskunde“ und die Vollversammlung der Ethnographischen Tschechoslowakischen Gesellschaft bei ČSAV (Leo Kužela)	228
Das Seminar über die polnische ethnische Gruppe in der CSSR (Andrej Sulitka)	229
Die Konferenz „Romantismus und die Volkspoesie“ (Hana Hložková)	230
Die Tagung IKKKB in Warna (Peter Slavkovský)	232
Das VIII. internationale Symposium Ethnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
Der 12. internationale Kongress der anthropologischen und ethnologischen Wissenschaften (Viera Gašparíková)	235

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

WEDDING CEREMONY — TRADITIONS AND THE PRESENT DAY

Introduction (Milan Leščák)	7
Jakubíková, Kornélia: To the methodology of the study of wedding	10
Komárovský, Ján: To the problems concerning the comparative study of Slovak wedding	19
Mozolík, Peter: Civil wedding ceremony in Slovakia and its development	26
Feglová, Viera: Function of space in the ceremonial reception of bride in man's house	34
Chorváthová, Ľubica: Parallels of the family-lineal cult of customs in two villages of Kysuce	41
Benža, Mojmir: Characteristics of wedding procession in the light of symbols	51
Danglová, Oľga: Symbols of virginity in the wedding ceremony in Slovakia	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Banns of matrimony and their place in the customs wedding system in Slovakia	72
Stoličná, Rastislava: To the problems of feasts and meals in the wedding ceremony in Slovakia	77
Podoba, Juraj: Solution of residential problems of young couple in the traditional rural environment	89
Botíková, Marta: Wedding ceremony in Slovaks living in Vojvodina	99
Méryová, Margita: To the fundamental features of the Palocian wedding in Slovakia	106
Mann, Arne: Fundamental features of the wedding in Gypsies — Roma in eastern Slovakia	113
Krekovičová, Eva: To chosen problems of the contextual bond of a song in the wedding ceremony	123
Popelka, Pavel: Function and characteristics of the wedding singing repertoire	135
Leščák, Milan: Wedding verses and congratulations	149

Profantová, Zuzana: Biblical motives in wedding speeches	158
Luther, Daniel: Masks in wedding customs	164

DISCUSSION

Mušinka, Mikuláš: Incorporation of the traditional folklore elements in the present-day wedding ceremony	177
Benža, Mojmir: A bride or a young woman?	186

MATERIALS

Mjartan, Ján: The last gingerbread-maker and waxer in Prievidza	189
---	-----

REVIEWS

The anniversary of PhDr. Alena Plesingerová, CSc. (Soňa Švecová)	212
PhDr. Ján Botík, CSc. is fifty years old (Peter Slavkovský)	214
To life anniversary of PhDr. Svetozár Švehlák, CSc. (Milan Leščák)	218
In Memoriam G. S. Chitaya (Ján Podolák)	222
Prof. Jozef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
The anniversary and balance of Matica Slovenská (Marta Botíková)	226
The Conference called "To the history of our ethnography" and the General Meeting of the Czechoslovak Ethnographic Society at the Czechoslovak Academy of Sciences (Leo Kužela)	228
Seminar on Polish ethnic group in CSSR (Andrej Sulitka)	229
The Conference "Romanticism and folk art" (Hana Hložková)	230
IKKKB Session, Varna October 26—31, 1987 (Peter Slavkovský)	232
VIIIth International Symposium of Ethnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
12th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences (Viera Gašparíková)	235

BOOKREVIEWS AND REPORTS

ZÁKLADNÉ ZNAKY SVADBY CIGÁNOV—RÓMOV NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

ARNE B. MANN

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Uzatváranie manželstva ako dôležitého predpokladu založenia novej rodiny je dôležitým medzníkom v živote každého etnického spoločenstva. V príspevku sa pokúsime podať základný obraz o svadbe etnickej skupiny Cigánov-Rómov na východnom Slovensku. Nebudeme sa venovať objasňovaniu genézy a pôvodnosti jednotlivých obyčajov, ktoré sú zákonným dôsledkom vzájomného dlhodobého kultúrneho ovplyvňovania etnických spoločenstiev, s ktorými sa cigánske etnikum v priebehu svojho historického vývoja dostávalo do kontaktu.¹ Zameriame sa skôr na funkciu a normatívnu záväznosť týchto obyčajov v súčasnosti, ako prejavov súčasného myslenia a úlohy obyčajov ako sociálneho regulátora v lokálnom spoločenstve.² Vychádzajúc budeme jednak z vlastných výskumov v okresoch Spišská Nová Ves, Poprad, Prešov, Rožňava a Komárno,³ na porovnanie použijeme materiál z výskumu Hany Bílkovej v oblasti Turca, Pavla Žigu z obcí doliny Hnilca (okr. Spišská Nová Ves), Juraja Platku v Abranovciach (okr. Prešov) a Pavla Antola v obci Soľ (okr. Vranov n. Topľou),⁴ ako i publikovaný materiál Emílie Čajánkovej-Horváthovej a Jeleny Marušiakovej.⁵ V prevažnej časti príspevku sa venujeme skupine starousedlého cigánskeho obyvateľstva, ktoré je

na Slovensku (i v celej ČSSR) prevládajúce.

Predpokladom uzavretia manželstva je výber manželského partnera. Vo všetkých zistených prípadoch si ho v tomto prostredí vyberajú mladí ľudia sami. Ich voľbu posudzujú rodičia, väčšinou ju akceptujú. Nesúhlas prejavujú najmä vtedy, ak nádejný partner ich dieťaťa je zo sociálne slabšej, zaostalejšej, príp. alkoholické rodiny (Bystrany). Vôľa rodičov sa veľmi dôrazne prejavuje v prípadoch, keď dievča pred svadbou otehotnie: dodnes tu výrazne pôsobí spoločenská norma — rodičia a celé spoločenstvo prinútiť oboch partnerov uzavrieť manželstvo (Bystrany, Markušovce, Sp. Tomášovce, Žehňa, Soľ).

Rodičia väčšinou uprednostňujú pre svoje deti voľbu partnera z vlastného lokálneho spoločenstva — osady. Túto endogamnosť logicky zdôvodňujú tým, že lepšie poznajú rodinu budúceho zaťa alebo nevesty, že mladých budú mať blízko seba (Bystrany, Markušovce, Sp. Tomášovce). Pri interlokálnych sobášoch sa v praxi akceptujú dve skupiny obcí: prvú tvoria lokality, z ktorých sa výber manželského partnera dovoľuje, druhú zasa obce, z ktorých sa výber manželského partnera považuje za nevhodný. V prvom prípade sa vo vedomí spoločenstva zohľadňuje rovnaká alebo

vyššia ekonomicko-sociálna úroveň doporučeného lokálneho spoločenstva, v druhom (nedoporučenom) prípade hodnotia cigánskych obyvateľov danej obce negatívne: ako „špinavých“, „jediacich psie alebo konské mäso“ používajú pre nich hanlivé označenia, ako napr. *dupki*, *degeš* (z maďar. *dög* = zdochlina), *rukoňare* (z róm. *rukono* = pes) a podobne. Je zaujímavé, že okruhy uprednostňovaných alebo nedoporučených obcí nie sú stabilné, menia sa časom v dôsledku ekonomického a spoločenského vzostupu alebo úpadku tejto-ktorej lokality (osady).

Uzatváranie manželstva sa vo všetkých sledovaných obciach uskutočňuje formou obradu *mangavipen*. Tento termín je odvodený od slovesa *te mangel* = pýtať sa, doslovne by sme ho mohli preložiť ako *pytačky*. V porovnaní s pytačkami u necigánskeho obyvateľstva má však kvalitatívne odlišnú obyčajovú funkciu. Jeho štruktúru môžeme opísať nasledovne: Po predbežnom dohovore rodičov, najmä matiek oboch partnerov (údaj zo všetkých sledovaných obcí) — navštívi obyčajne v sobotu sviatočne oblečená rodina ženícha (v Markušovciach a Žehni ozdobení mašličkami s rozmarínom) rodinu nevesty. Skupinu šiestich až desiatich ľudí tvorí ženích — *terno* (doslova *mladý*), jeho rodičia a súrodenci, krstný otec a krstná matka (*kirvo*, *kirvi*), prípadne hudobníci. So sebou donesú pohostenie (pálenku, zákusky, koláče). Očakáva ich nevesta — *terňi* (doslova *mladá*) s rodinou a pripraveným pohostením (kuracia polievka, pečené kurence, rezne, zemiakový šalát, guláš, ruské vajíčka, káva). Samotný obrad realizuje najčastejšie otec ženícha (vo všetkých obciach okrem Štrby), prípadne otec nevesty (Bystrany, Markušovce, Sp. Tomášovce); funkciu *starostu* (takto ho nazývajú v Bystranoch, Markušovciach, Štrbe a Žehni; v Revúcej a Soli ho volajú *starejší*) môže vykonávať aj krstný otec (Bystrany,

Markušovce, Štrba, Revúca) alebo ženíchov najstarší brat (Markušovce). V Bystranoch k tejto príležitosti pozývali obľúbeného oddavača Rijču, v Žehni túto funkciu vykonáva prirodzená autorita osady — *čibalo* (vajda) Mačo. Oddavač vypýta dcéru od jej rodičov, títo dajú svoj prísľub, hovorí sa tiež o vene (v Markušovciach, Štrbe a Revúcej si prítomní môžu výbavu aj prezrieť). Potom zavolajú dovtedy neprítomnú dcéru (v Žehni je oblečená v dlhých bielych šatách so závojom). Po jej súhlase prevedie oddavač samotný obrad: mladí si prekrížia ruky, ktoré im previaže šatkou a do dlaní naleje pálenku (Markušovce, Bystrany, Abranovce), alebo červené víno (Žehňa), ktoré si mladí vzájomne z dlaní vypijú. Pri inovovanom variante nalejú v Markušovciach pálenku a v Revúcej červené víno do pohárikov,⁶ v niektorých prípadoch *starosta* symbolicky spojí ruky ženícha a nevesty (Bystrany, Štrba). Súčasťou obradu je aj pobozkanie sa pred svedkami (Bystrany, Markušovce, Štrba, Revúca), v Štrbe i výmena snubných prstienkov, v Žehni a Abranovciach zas obrúčk.

Po tomto obrade nasleduje voľná zábava prítomných vo vnútri a takmer celej osady vonku, počas ktorej sa mladí na čas vzdialia obyčajne do domu ženícha, ktorý je v tom čase prázdny, za účelom intímneho zblíženia. Sexuálny styk oboch partnerov sa spoločenstvom pripúšťa už pred obradom *mangavipen*. Pristihnutie „pri čine“ alebo tehotenstvo dievčata sú často dôvodom usporiadania tohto obradu (Bystrany, Žehňa); ojedinelé však nie sú ani prípady, keď obaja partneri do tohto obdobia ešte nemali sexuálne skúsenosti (Bystrany). Zábava zatiaľ pokračuje do rána. Druhý deň odchádza nevesta bývať do domu ženícha (vek oboch partnerov sa často pohybuje v rozpätí 16—18 rokov, teda pred dovršením plnoletosti).

Uvedený obrad zaznamenala E. Horváthová na konci päťdesiatych rokov

v Slovenskom Grobe, Klenovci a Levoči,⁷ v osemdesiatych rokoch H. Bílková v turčianskych obciach Nesluša, Necpaly a Horná Lehota,⁸ J. Platko v Abranovciach.⁹ P. Žiga v obciach doliny Hnilca,¹⁰ P. Antol v obci Soľ,^{10a} H. Ulbriková v Krásnohorském Podhradí,¹¹ J. Pastirčáková v Žehni¹² a M. Dubayová v Šarišskom Jastrabom, Jakubanoch a Lomničke.¹³ V poľskej etnografii venoval obradu *mangavipen* v oblasti poľského Spiša osobitnú štúdiu Marian Długosz.¹⁴

Druhá forma uzavretia manželstva, zaznamenaná vo všetkých skúmaných obciach (v Štrbe a Sp. Tomášovciach už veľmi zriedkavá), sa realizuje v prípade, ak niektorí z rodičov s výberom partnera svojho dieťaťa nesúhlasia. Mladí túto situáciu riešia tak, že spolu ujdú k rodine do inej dediny, alebo — čo je častejšie — „na Čechy“. Keď príbuzní, u ktorých mladí prebývajú, oboznámia (listom alebo telegramom) rodičov o prítomnosti ich detí, obyčajne sa rodičia oboch „utečencov“ dohodnú, a najčastejšie matka dievčaťa vycestuje za nimi. Po návrate do obce (po dvoch týždňoch, alebo aj po 2—3 mesiacoch) rodičia oboch partnerov usporiadajú *mangavipen*. Aj v prípade, že sa *mangavipen* ani potom neuskutoční, sú mladí považovaní za manželov a žijú spolu.¹⁵

Vo väčšine prípadov odchádza nevesta bývať do domu svojho muža; v prípade, že vhodnejšie bytové a vôbec priestorové podmienky sú v rodine nevesty, môže sa uplatniť i princíp *matrilokálnosti* (všetky skúmané obce).

Opísaný obrad *mangavipen* i forma vzťahu prejavená demonštratívnym útekom sú vo vedomí rómskeho spoločenstva považované za uzavretie manželstva, ktorému sa pripisuje vážnosť právnej platnosti so všetkými dôsledkami. Toto konštatovanie platí dokonca i v prípade Sp. Tomášoviec, kde sa veľký význam pripisuje cirkevnému sobášu a kde obrad *mangavipen* stratil mnohé tradičné formálne znaky (zväzovanie rúk,

vzájomné pitie z dlaní) a obmedzil sa len na vypytanie, vzájomný dohovor, pohostenie a zábavu.¹⁶ Výrazný posun predstavuje situácia v Štrbe, kde mladí sú síce po obrade *mangavipen* považovaní za manželov, do sobáša však každý spáva v dome svojich rodičov.

Vo väčšine skúmaných obcí sa občianskemu a cirkevnému sobášu neprpisuje veľký význam. Uzatvárajú ich často až po niekoľkoročnom spolužití, najmä v súvislosti so snahou dosiahnuť cirkevný krst pre svoje deti (často tiež preto, že obaja partneri nie sú plnoletí). Keďže kňazi pokrstenie dieťaťa podmieniajú cirkevným sobášom rodičov, uzavretiu ktorého musí zasa predchádzať občiansky sobáš (podľa § 10 Zákona o rodine, č. 66/1983 Zb.), sú rodičia dieťaťa k úradnému uzavretiu manželstva vlastne donútení.¹⁷ Uvedený postoj sa odzrkadľuje i v účasti na civilnom sobáši — *civilno vera, pro viboris vera* (civilná prisaha): zúčastňujú sa ho často len „snúbenci“ a ich svedkovia. Cirkevného sobáša (*solacharel, andre khangeri vera*) sa zúčastňuje široké spoločenstvo rodiny i celej lokálnej pospolitosti — osady. V tejto súvislosti nastávajú i niektoré kuriózne situácie: pred odchodom na sobáš sa mladí odpytujú od rodičov, aj keď majú napr. už dve vlastné deti (Bystrany); ráno v deň sobáša príde „nevesta“ do rodičovského domu, kam ju príde pred odchodom na MNV pýtať muž, s ktorým už niekoľko rokov žije (Revúca); nevesta predstupuje pred oltár v sprievode svojich detí v závoji a podobne.

Vlastné svadobné veselie — *bijav* — sa potom uskutočňuje po cirkevnom sobáši. Poriada sa doma v osade (Bystrany, Revúca, Žehňa); v kultúrnom dome (Markušovce, Štrba); alebo v reštaurácii (Sp. Tomášovce, Revúca). Okrem vysokých finančných nákladov (informátori udávajú, 20, 25, 30—40, ale aj 50—70 tisíc Kčs), na čo si berú často pôžičky a zlučujú úspory, ho charakterizuje

množstvo obyčajových úkonov, viac-menej mechanicky prebratých od majoritného obyvateľstva. Okrem spomenutého odpytovania od rodičov sa tu stretáme s tancom s nevstou a vyberaním peňazí do taniera (všetky obce), snímaním „party“ — závoja (Bystrany, Sp. Tomášovce), predvádzaním falošnej manželky (Bystrany, Sp. Tomášovce, Štrba, Revúca), s prezliekaním nevesty o polnoci (Markušovce, Bystrany, Štrba, Revúca), s prehradením cesty svadobnému sprievodu (Revúca, Markušovce). Zaujímavá je situácia v Žehni, kde *bijav* s celým komplexom uvedených obyčajov (tanec „redová“, snímanie venca-závoja, uviazanie šatky, prezlečenie do druhých šiat a odovzdanie mužovi) sa uskutočňuje bezprostredne po obrade *mangavipen* (po civilnom a cirkevnom sobáši sa robí len menšia zábava). O jednoznačnom prevzatí týchto obyčajov od slovenského obyvateľstva svedčí spievanie obradových piesní „po gádzovsky“ (*Naša mladá nevesta, Už nie je nevesta, už je žena*).¹⁸ Zaujímavý vývojový posun zaznamenala v Turci H. Bílková: *mangavipen*, ktorý tu mal pôvodne tiež obyčajovoprávnu funkciu, sa v súčasnosti realizuje vo funkcii pytačiek bezprostredne pred odchodom na sobáš. Svadobná hostina — *bijav* — v Necpaloch a Hornej Lehote už od medzivojnového obdobia prebrala výrazné znaky svadobných obyčajov majoritnej spoločnosti.¹⁹

Manželstvo vytvorené formou *mangavipen* je spoločenstvom uznaným a rešpektovaným monogamným vzťahom muža a ženy, s cieľom spoločného života a založenia rodiny.²⁰ Spoločenská norma počíta tiež s možnosťou zrušenia takéhoto zväzku. Najčastejším dôvodom v minulosti bola absencia potomstva. Z neplodnosti bola a i dodnes je vinená žena, preto ju muž môže poslať späť k matke (Markušovce, Žehňa, Abranov-

ce, v minulosti i Štrba). Informátori v tejto súvislosti upozorňujú na príklady zo súčasnosti, kedy pretrvávajú aj bezdetné manželstvá (všetky obce), v Bystranoch dve rodiny riešili takýto problém osvojením dieťaťa z detského domova.

Významným dôvodom manželských nezhôd i rozpadu spolužitia je manželská nevera. Kým u muža sa väčšinou toleruje (aj keď neschvaľuje), u žie je prísne odsudzovaná. V tejto súvislosti je zaujímavý obyčaj prisahy manželskej vernosti, rozšírený u cigánskeho obyvateľstva na celom Slovensku. Podozrievavý muž prinúti svoju ženu k prisaha: odohráva sa väčšinou v noci, na cintoríne (Markušovce, Revúca, Žehňa), v kostole (Markušovce, Sp. Tomášovce), pri križi v obci (Abranovce), na voľnom priestranstve v kolónii (Bystrany, Markušovce), alebo doma (Štrba). Žena sa vyzlečie do pol pása, rozpustí si vlasy, nesmie mať na sebe žiadne ozdoby (náušnice, sponky); pokľakne, prekriží ukazovák a prostredník na oboch rukách (Markušovce) a pri križi alebo svätom obraze (Markušovce, Štrba) prisahá, že mužovi nebola neverná. Prisaha sa robí bez svedkov, len v Bystranoch k nej privolávali už spomenutého obradníka Rijču. Po takejto prisaha (často má formu kliatby, ktorú žena na seba privoláva), muž žene uverí. Uvedenú prisahu zaznamenala koncom päťdesiatych rokov v Trebišove E. Davidová,²¹ jej bežné vykonávanie dodnes v štyroch obciach okresu Martin zas H. Bílková.²² Nevernú ženu môže muž potrestať bitkou (všetky obce), môže ju potupne ostrihať (Markušovce, ale tiež Nesluša, Sučany a Horná Lehota v Turci, v minulosti tiež Štrba), i vyhnáť z domu (Bystrany, Markušovce, Sp. Tomášovce, Revúca, Štrba). Vyhnatie z domu, ktorým sa demonštruje zrušenie manželstva, sa síce v praxi realizuje, podľa nášho názoru

Občianskeho sobáša v Revúcej sa často zúčastňujú len rómski snúbenci a ich svedkovia.
Foto P. Ferdinandy 1986

je však takýto postup väčšmi prejavom spoločenského varovania pred morálnymi priestupkami a nedá sa o ňom hovoriť ako o bežne rozšírenom jave. V každom prípade však žena, ktorá bola nútená sa vrátiť k rodičom, sa môže vydať druhý i tretí raz; ak v prvom manželstve porodila dieťa, má dokonca väčšiu šancu, mladí muži majú o ňu väčší záujem. Deti z prvého manželstva prirodzenou formou nový manželský partner adoptuje (všetky obce).²³

Ako sme uviedli, v právnom vedomí Cigánov-Rómov skúmaných obcí sa uzavretie manželstva naplňa obradom *mangavipen*. Z hľadiska československého občianskeho práva však v takomto prípade k uzavretiu manželstva nedochádza (*non matrimonium*, podľa § 3 Zákona o rodine), možno ho hodnotiť

nanajvýš ako *konkubinát* („vzťah vznikajúci na základe faktického trvalého spoluzitia muža a ženy“), ktorý však nemá rodinnoprávny charakter, a preto nevyvoláva právne následky ako manželstvo,²⁴ alebo ako manželstvo zdanlivé (*matrimonium putativum*), ktoré však tiež nevyvoláva právne následky, keďže neboli naplnené podmienky uložené Zákonom o rodine.²⁵ Navyše, ak do takéhoto vzťahu vstupujú partneri, z ktorých aspoň jeden je mladší ako pätnásť rokov, môže sa tento kvalifikovať ako úmyselný trestný čin pohlavného zneužitia (§ 242, ods. 1 Trestného zákona č. 113/1973 Zb.), prípadne ako trestný čin ohrozenia mravnej výchovy mládeže (§ 217 Trestného zákona). Z publikovaných prác o kriminalite cigánskej mládeže vysvitá, že oba meno-

vané trestné činy mravnostného charakteru sú častým predmetom súdnych rozhodnutí.²⁶

V dôsledku obyčajovoprávne uzavretého manželstva formou *mangavipen* vznikajú i niektoré ďalšie problémy, napr. pri určovaní priezviska spoločných detí. Aj keď Vyhláška č. 22/1977 Zb. v § 41, ods. 3 hovorí o tom, že „pri rodičoch spolu nezosobášených sa priezvisko dieťaťa napíše podľa dohody rodičov“, v praxi matrikárky často zapisujú novorodencom priezvisko ich „slobodnej“ matky (podľa Vyhlášky 22/1977, § 41, ods. 4), hoci otec dieťaťa sa ku svojmu otcovstvu hlási.²⁷ Ak sa takíto „faktickí manželia“ po istom čase zosobášia a rozhodnú sa ako spoločné používať priezvisko manžela, musí dôjsť ku zmene priezviska u všetkých spoločných detí narodených pred uzavretím manželstva (z § 39, ods. 1 Zákona o rodine vyplýva zásada, že všetky deti tých istých rodičov majú rovnaké priezviská).²⁸ Niektorými ďalšími aspektami a dôsledkami vyplývajúcimi z uvedenej formy uzatvárania manželstva sa zaoberala M. Dubayová.²⁹

Pokúsili sme sa načrtnúť základné znaky svadby starousadlej skupiny Cigánov-Rómov na Spiši, Šariši a Gemeri. Obraz o problematike uzatvárania manželstva u subetnickej skupiny valašských Cigánov (známych tiež pod označením olašskí) v minulosti si môžeme vytvoriť na základe publikovaných výskumov E. Čajánkovej-Horváthovej a J. Marušiakovej. Aj v týchto prípadoch mal obyčajovoprávny význam obrad, ktorý realizoval vajda: mladým, stojacim niekedy na červenej šatke, nasypal do dlaní omrvinky so soľou, ktoré si títo navzájom zjedli, alebo im nalial do dlaní červeného vína, prípadne ich týmto vínom polial. Úradný sobáš nasledoval obvykle až o niekoľko rokov, zväzok sa však mohol do tých čias i zrušiť, mladí sa mohli rozísť.³⁰ Významným rozdielom v porovnaní so starousadlými

Rómami sú dve skutočnosti: u valašských Cigánov sa vyžaduje panenskost nevesty, s čím súvisí zaplatenie za nevestu rodinou ženicha.³¹ Komárňanskí Lovári v súčasnosti rozoznávajú pytačky (*mangavas*), kedy dohodnú podmienky svadby (*bijav*) a tu najmä finančnú čiastku, ktorú má rodina ženicha zaplatiť za nevestu. „Poctivá“ nevesta je v súčasnosti oceňovaná čiastkou 25–30 tisíc Kčs (otec ženicha má právo požadovať overenie tejto skutočnosti gynekológom), cena nevesty, ktorá nie je panna, sa pohybuje v rozpätí 8–10–15 tisíc korún. Čiastka sa vypláca až na samotnej svadbe; v prípade, že otec nevesty nepožaduje peniaze, hradí rodina ženicha všetky náklady na svadbu (inak sú náklady rozdelené na polovicu). Manželstvo sa uzatvára vo chvíli, keď otec nevesty poleje vínom hlavy oboch partnerov. Žene hrozí v prípade manželskej nevery trest ostrihania dohola, alebo odrezanie kúska z nosa; milenec musí zaplatiť manželovi za znesvätenie jeho ženy. Keď žena odíde od manžela a žije dva roky s iným mužom, môže poškodený manžel požadovať od jej otca vyplatenie dvojnásobku sumy, ktorú za ňu zaplatil pri uzavretí manželstva.

Štúdium problematiky svadby u Cigánov-Rómov má niekoľko významových rovín: jednak nám umožňuje spoznávať špecifiká rómskej kultúry — či už objektívne existujúce, alebo subjektívne pocitované samotnými členmi spoločenstva, pochopiť etnokultúrne procesy vo vzťahu k majoritnej spoločnosti, najmä nám však umožňuje zoznámiť sa s osobitým komplexom obyčajovoprávných noriem, ktorý v dôsledku odlišného historického vývoja spôsobu života cigánskeho obyvateľstva (najmä spoločenskej izolácie) si zachoval vo viacerých prípadoch osobitosť — napr. v oblasti právneho vedomia — a dodnes ako aktívny regulátor spoločenského správania ovplyvňuje a determinuje spôsob života príslušníkov tejto etnickej skupiny.

- 1 MANN, A. B.: Výskum rodinných obyčajov ako prostriedok poznania rodiny Cigánov-Rómov na Slovensku. Vedecké informácie SvÚ SAV Košice, v tlači.
- 2 GOFMAN, A. B. — LEVKOVIČ, V. P.: Obyčaj kak forma sociálnej regulácii. *Sov. Etnogr.*, 1973, č. 1, s. 14—19.
- 3 Výskumy boli uskutočnené v nasledovných lokalitách: okr. Spišská Nová Ves: Bystrany, Markušovce, Spišské Tomášovce (v rokoch 1986—1988); okr. Prešov: Žehňa (1987); okr. Poprad: Štrba (1988); okr. Rožňava: Revúca (1988); Komárno (1988).
- 4 BÍLKOVÁ, H.: Prvé výsledky výskumu rodinných obyčajov Cigánov-Rómov v Turci. *Slov. Národop.* 36, 1988, č. 1, s. 188—190; ŽIGA, P.: Rodinné obyčaje Rómov v obciach doliny Hnilca (Mníšek nad Hnilcom, Nálepko, Švedlár, Gelnica, Helcmanovce), výskumný materiál, 1987, archív NÚ SAV; PLATKO, J.: Svadba u Cigánov v Abranovciach. *Slov. Národop.*, 36, 1988, č. 1, s. 177—181; ANTOL, P.: Rodinné obyčaje a život rodiny u Cigánov v obci Soľ (okr. Vranov n. Topľou), výskumný materiál 1988, archív NÚ SAV.
- 5 ČAJÁNKOVÁ, E.: Život a kultúra rožkovianskych Cigánov (pokračovanie). *Slov. Národop.*, 2, 1954, č. 3—4, s. 285—308; HORVÁTHOVÁ, E.: Cigáni na Slovensku. Bratislava 1964; MARUŠIAKOVÁ, J.: Rodinný život valašských Cigánov na Slovensku a jeho vývinové tendencie. *Slov. Národop.*, 34, 1986, č. 4, s. 609—634.
- 6 PASTIRČÁKOVÁ, J.: Piesne spievané na cigánskej svadbe v obci Žehňa. Práca Študentskej vedeckej odbornej činnosti na Katedre etnografie a folkloristiky FFUK, 1988, s. 6, autorka uvádza variant, keď ženich vypije najprv polovicu červeného vína zo svojho pohárika, druhú polovicu dopije nevesta a potom naopak, nevesta odpije zo svojho pohárika a ženich víno dopije.
- 7 HORVÁTHOVÁ, E.: c. d., s. 334 a 351, pozn. 49.
- 8 BÍLKOVÁ, H.: c. d., s. 189.
- 9 PLATKO, J.: c. d., s. 178—179.
- 10 ŽIGA, P.: c. d., s. 5.
- 10a ANTOL, P.: c. d., s. 13—15.
- 11 ULBRIKOVÁ, H.: Rodinné obyčaje v Krásnohorskom Podhradí (výskumný materiál), 1987, archív NÚ SAV, s. 6.
- 12 PASTIRČÁKOVÁ, J.: c. d., s. 5—8.
- 13 DUBAYOVÁ, M.: Vázby cigánskej rodiny na vlastné etnické spoločenstvo a dynamika týchto vzťahov (Niektoré metodologické prístupy pre etnografický výskum spôsobu života Cigánov aktuálne žijúcich v skupinách). Vedecké informácie SvÚ SAV Košice, v tlači.
- 14 DLUGOSZ, M.: Mangavipen — zaľubiny cygánske. *Etnogr. Polska*, 22, 1978, z. 2, s. 155—160.
- 15 Túto formu zaznamenala tiež HORVÁTHOVÁ, E.: c. d., s. 335 a PLATKO, J.: c. d., s. 179.
- 16 Podobné zistenia uviedla i HORVÁTHOVÁ, E.: c. d., s. 351 a 355, pozn. 52 z Čáčova; podobne i DAVIDOVÁ, E.: Bež kolíb a šiatrov. Košice 1965, s. 164.
- 17 Podobne konštatuje PLATKO, J.: c. d., s. 179, v Abranovciach; i PASTIRČÁKOVÁ, J.: c. d., s. 5 v Žehni.
- 18 Tento problém si všimla i PASTIRČÁKOVÁ, J.: c. d., s. 7—8 a 10. Za pôvodnú rómsku svadobnú pieseň možno považovať „Avo čavo to mangavel“ (Ide chlapec na pýkanie), zaznamenanú v Bystranoch a Markušovciach, ktorá sa spieva pri obrade mangavipen.
- 19 BÍLKOVÁ, H.: c. d., s. 189.
- 20 Porovnaj tiež DAVIDOVÁ, E.: c. d., s. 164.
- 21 DAVIDOVÁ, E.: Lidové náboženství trebišovských Cikánů-Romů koncem padesátých let 20. století, před rozpadem jejich tradiční komunity. *Slov. Národop.*, 36, 1988, č. 1, s. 97.
- 22 BÍLKOVÁ, H.: c. d., s. 190.
- 23 S možnosťou rozchodu novomanželov sa počíta v Žehni, kde neveste nedajú dohodnutú výbavu bezprostredne po obrade mangavipen, ale až po pol roku, alebo až po narodení dieťaťa, aby neboli problémy s jej vracaním v prípade, ak manželské spolužitie nebude úspešné.
- 24 ČEŠKA, Z. a kol.: Československé rodinné právo. Bratislava 1986, s. 88.
- 25 Tamtiež, s. 115.
- 26 SOVÁK, Z.: Hlavní příčiny a podmínky trestné činnosti mladistvých pachatelů zjišťované v rámci rozhodovací činnosti soudy České socialistické republiky. In: Příčiny, podmínky a možnosti prevence sociálně patologických jevů v romské populaci v ČSSR. Český Krumlov 1986, s. 38, 40; SALAJ, J.: Stav a vývoj trestné činnosti Romů v ČSSR v letech 1981—85. Tamtiež, s. 45; MEDAKOVÁ, M. — NIKL, J. — VLČEK, M.: K trestné činnosti příslušníků cikánské etnické skupiny. Tamtiež, s. 116. Považujeme za pozoruhodné, že v práci tejto trojice autorov sa objavuje konštatovanie, že „... páchaní ... mravnostní trestné činnosti ... má zvláš-

tě u cikánské mládeže některé zvláštnosti, vyplývající z historických obyčejů, tradic a celkového pojetí způsobu života příslušníků cikánského etnika.“

- 27 Podľa informácie matrikárky Márie Kvašňákovej z Markušoviec vystavuje pôrodnica hlásenie o narodení dieťaťa, v prípade, že je matka nezosobášená, automaticky s jej priezviskom. Záleží potom na otcovi dieťaťa, či pri zahlásení narodenia dieťaťa v matrike na svoje otcovstvo

upozorní, alebo na osobnej vedomosti matrikárky o rodinnom spolužití oboch rodičov, aby potom zamatrikovala priezvisko dieťaťa po otcovi.

- 28 ČESKA, Z. a kol.: c. d., s. 189.
29 DUBAYOVÁ, M.: c. d., s. 4—6.
30 ČAJÁNKOVÁ, E.: c. d., s. 292—293.
31 Pozri tiež HORVÁTHOVÁ, E.: c. d., s. 332—334; MARUŠIAKOVÁ, J.: c. d., s. 614—615; DAVIDOVÁ, E.: Bez kolíb. c. d., s. 164.

ОСНОВНЫЕ ЗНАКИ СВАДЬБЫ ЦЫГАН-РОМОВ В ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ

Резюме

Изучение проблематики бракосочетания у этнической группы цыган-ромов дает нам возможность для познания специфики ромской культуры, понятия этнокультурных процессов по отношению к мажоритарному обществу, но прежде всего для познания особого комплекса обычно-правовых норм, который до сих пор действует (напр. в области правового сознания) как активный регулятор общественного поведения членов этой этнической группы.

Стержень статьи представляет попытка выделить основные знаки свадьбы у старожилов цыганского населения в восточной Словакии. Анализ опирается на исследования в шести поселках трех районов восточной Словакии, учитывая предшествующие результаты изучения этой проблематики другими авторами.

Наиболее распространенным способом бракосочетания у цыган-ромов является форма обряда «мангавипен» (помолвки), которому придается обычно-правовая обязательность: после предварительного договора родители жениха навещают семью невесты, после двухстороннего согласия свадебный чин, заключающий брак, сват (чаще всего отец жениха или крестный отец) связывает обоим партнерам руки, в ладони наливает водку (самогон) или вино, которое эти двое взаимно выпивают. С этого момента они считаются супругами и вместе живут. Гражданскому и церковному браку они не придают боль-

шого значения, они принимают участие в нем часто после даже нескольких лет совместной жизни. Другой формой является побег молодых людей, которым родители не разрешают брак, к родственникам в другой поселок, или в Чехию. Через некоторое время они возвращаются назад в родной поселок, и общественность их принимает уже как супругов. На самом свадебном увеселении («бияв») осуществляется много обрядовых действий, которые ромы заимствовали от мажоритарного населения. Особыми знаками отличается свадьба бывших кочевых цыган, называемых валашские или олашские цыганы: невесту здесь до сих пор покупают, причем больше оценивается та, у которой не было пока половых сношений. Здесь тоже заключается брак связыванием рук обоих партнеров, которые взаимно выпивают красное вино из ладоней, или так, что свадебный чин заключающий брак — цыганский староста, выливает вино на головы обоих партнеров.

У обоих групп строго судят и наказывают измену жен, в то время как к измене мужчин относятся снисходительно. В случае, что мужчины подозревают своих жен в измене, они их принуждают покаяться, причем они верят в отрицательное магическое воздействие лжеприсяги. Большинство приведенных обычаев выходит за пределы заинтересованных семей, в свадьбе принимает участие почти вся местная общность — цыганский поселок.

DIE GRUNDMERKMALE DER HOCHZEIT BEI DEN ZIGEUNERN-ROMAS IN DER OSTSLOWAKEI

Zusammenfassung

Das Studium der Problematik der Eheschließung bei der ethnischen Gruppe der Zigeuner-Romas ermöglicht es uns, die spezifischen Züge der Roma-Kultur kennen zu lernen, die ethnokulturellen Prozesse in bezug zur Majoritätsgesellschaft zu begreifen, vor allem aber mit einem besonderen Komplex von Brauchtümlich-rechtlichen Normen bekannt zu werden, die bis heute z.B. im Bereich des Rechtsbewußtseins der Zigeuner als aktiver Regulator des gesellschaftlichen Verhaltens der Angehörigen dieser ethnischen Gruppe wirkt.

Den Schwerpunkt des Beitrags bildet ein Versuch, die Grundmerkmale der Hochzeit der altangesiedelten Zigeunerbevölkerung in der Ostslowakei auszusondern. Bei der Analyse geht der Autor von Forschungsergebnissen aus sechs Gemeinden in drei Kreisen der Ostslowakei aus und berücksichtigt auch die bisherigen Ergebnisse des Studiums dieser Problematik durch andere Autoren.

Die meistverbreitete Form der Eheschließung bei den Zigeunern-Romas ist die mangavipen-Zeremonie (Brautwerbung), der eine gewohnheitsrechtliche Verbindlichkeit zugeschrieben wird: nach einer vorläufigen Vereinbarung besuchen die Eltern des Bräutigams die Familie der Braut. Ist das beiderseitige Einverständnis erreicht, bindet der Brautübergeber (meist der Vater oder der Taufpate des Bräutigams) den beiden Partnern die Hände zusammen, dann gießt er ihnen Branntwein oder Wein in die Handteller, den sie gemeinsam austrinken. Von diesem Augenblick an werden sie als Eheleute betrachtet und leben zusammen. Der amtlichen und der kirchlichen Trauung wird keine große Bedeutung beigemessen, oft findet diese Zeremonie erst nach mehreren Jahren des ehelichen Zusammenlebens statt.

Eine andere Form der Eheschließung ist die Flucht der jungen Leute, denen die Eltern die Zustimmung zur Heirat verweigern, zu Verwandten in eine andere Gemeinde oder nach Böhmen, wo sie zusammen leben. Nach einiger Zeit kehren sie in ihr Heimatdorf zurück und die Gemeinschaft respektiert sie dann schon als Eheleute.

Bei der eigentlichen Hochzeitsfeier (bijav) sind viele Brauchtümliche Handlungen üblich, die die Romas von der umgebenden Majoritätsbevölkerung übernommen haben.

Spezifische Merkmale hat die Hochzeit der vormals nomadisierenden Zigeuner, die „walachische“ oder „olachische“ Zigeuner (valaskí, olaskí Cigáni) genannt werden: bei ihnen wird die Braut auch heute noch gekauft. Dabei wird ein solches Mädchen höher bewertet, das noch keinen sexuellen Verkehr gehabt hatte. Auch hier wird die Ehe durch Zusammenbinden der Hände beider Partner und durch das gemeinsame Austrinken von Rotwein aus der Handfläche geschlossen, manchmal auch so, daß der Brautübergeber, der Anführer der Zigeunergruppe (vajda), Wein über die Häupter der beiden Brautleute ausgießt.

Bei beiden Gruppen der Zigeuner-Romas wird die eheliche Untreue der Frauen streng verurteilt und bestraft, während sie bei Männern toleriert wird. Beim Verdacht der Untreue zwingen die Männer ihre Frauen zu schwören, daß sie ihnen treu waren. Sie glauben dabei an die negative magische Wirkung des Meineides.

Die meisten der geschilderten Bräuche überschreiten den Rahmen der daran beteiligten Familien; an der Hochzeit nimmt fast die gesamte lokale Gemeinschaft, die ganze Zigeunerkolonie, aktiv teil.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 37, 1989, číslo 1—2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: Eva Kovačevičová

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparí-
ková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová,
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc.,
PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leš-
čák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc.,
PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Šte-
fan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosá-
lová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc.,
PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Vie-
ra Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národné-
ho povstania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 40,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dičia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1989

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой
Академии Наук

Год издания 37, 1989 № 1—2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лени-
ново нам. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 37, 1989, Nr. 1—2. Erscheint vier-
mal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 37, 1989, No. 1—2

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Année 37, 1989, No. 1—2

Parait quatre fois par an. Editions de
VEDA, maison d'édition de l'Académie
slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

Index 49 616
Cena Kčs 40,—